

'Leerlingen regelen het zelf'

'Jeugd In Beweging' legt ervaringen op zes scholen vast

Lia Bijkerk, Bert Boetes, Kees Faber en Ger van Mossel
Gepubliceerd in: Lichamelijke opvoeding nr 10 en 11, 2000

Eind 1998 is er vanuit Jeugd in Beweging het project 'Leerlingen regelen het zelf' gestart. Doel is docenten in het voortgezet onderwijs en de BVE-sector te adviseren over het aanbieden van activiteiten die gericht zijn op het ervaren van regelende taken bij leerlingen. De adviezen zijn deels gebaseerd op theoretische concepten en deels op bestaande praktijken op het gebied van 'regelende taken': de sportklas, het plannen en uitvoeren van bewegingsactiviteiten in het kader van LO-2, bewegen en regelen in vwo-5, de schoolsportcommissie, sportkadercursussen en de stage in de sportvereniging.

Paul:

Toen mijn gymnastiekdocent in de gaten had dat ik op de volleybalvereniging de pupillen training gaf, was ik altijd de pineut. Zodra er volleybal op het rooster stond zei hij: "Paul, kan jij die gasten wat oefeningetjes geven, want jij kan het zelf toch wel". Vervolgens ging hij dan met een groep leerlingen andere dingen doen. Ik baalde daar flink van want het is toch anders om aan pupillen training te geven dan aan je eigen klasgenoten.

Hetty:

Praat me niet over fluiten: ik had op de middelbare school elke maand veel last van buikpijn, maar moest van m'n moeder toch naar school. Ze gaf altijd wel een briefje mee dat ik niet hoefde te gymmen. Liet die gymjuf me altijd fluiten, terwijl ik amper uit m'n ogen kon kijken. Je begrijpt wel dat dit fluiten niet zo'n succes was.

Blijkbaar is het verrichten van regelende taken niet altijd leuk. Als we leerlingen willen stimuleren om zelf een actieve houding aan te nemen, dan moet het dus niet op de manier die Paul en Hetty hebben ervaren. De vraag is: hoe moet het dan wel? Hoe kunnen we leerlingen positieve leerervaringen met regelende taken laten opdoen, zodat ze misschien ook spontaan in andere situaties regelende taken op zich nemen?

Om deze vragen te beantwoorden, zijn binnen het project drie methoden gebruikt:

- Literatuuronderzoek
- Veldonderzoek op zes scholen
- Werkconferentie voor docenten LO.

Regelende taken

Regelende taken zijn taken die gedaan moeten om sport te kunnen beoefenen. Hierbij kan worden gedacht aan het geven van instructie, het coachen van een team of het fluiten van een wedstrijd. Er worden drie soorten taken onderscheiden:

1. uitvoerende taken, zoals begeleiden, instrueren, beoordelen en verzorgen,
2. plannings- en coördinatietaken en
3. bestuurlijke taken.

Jongeren kunnen ervaring opdoen met deze taken binnen een sportvereniging of binnen een jeugdorganisatie. Omdat minder dan de helft van de jongeren lid is van een jeugd- of sportvereniging, is het belangrijk dat ook het onderwijs leerlingen de kans geeft om ervaring op te doen met regelende taken. Gelukkig vragen de kerndoelen van de basisvorming en de eindtermen van de tweede fase van het voortgezet onderwijs (VO) en de sleutelkwalificaties in het beroeps- en volwasseneneducatie (BVE)-veld aandacht voor het leren regelen. Terecht want deze activiteiten zijn in het belang van de leerling, de docent LO, de school, de sport en de maatschappij.

Regelende taken in het belang van ...

Hieronder beschrijven we het belang van de leerling. Het 'bewegen en regelen' kan de lessen LO voor de leerlingen uitdagender maken. Door leerlingen een actieve rol en verantwoordelijkheid te geven, worden ze meer betrokken bij de les. Leerlingen worden door docenten nog wel eens onderschat: ze kunnen vaak meer dan we denken. Leerlingen ervaren dat het vervullen van regelende taken zinvol en leuk is en veel voldoening kan geven. Hierdoor kunnen ze meer zelfvertrouwen krijgen en veel leren op het gebied van organisatie, communicatie en reflectie.

Het uitvoeren van regelende rollen is vaak een voorwaarde om deel te nemen aan een bewegingssituatie. De meeste sporten kunnen niet worden gedaan als er geen mensen zijn die regelende rollen vervullen.

Het uitvoeren van regelende taken kan soms van belang zijn voor de toekomstige studie of voor het werk. In sommige gevallen kunnen de leerlingen extra kwalificaties halen bijvoorbeeld een RSL-a (Recreatiesportleider-a) diploma.

Daarnaast zorgt de invalshoek van jeugdparticipatie voor mondige jongeren, die kunnen meepraten en meebeslissen over datgene wat ze willen. Dit kan met name voor meisjes een emancipatorisch effect hebben.

Het vervullen van regelende taken kan ook het inzicht vergroten in de verschillende gezondheidsaspecten die met sporten samenhangen. Als een leerling bijvoorbeeld een circuitje moet bedenken en uitvoeren, zal hij zich meer bewust zijn van aspecten belasting - belastbaarheid dan wanneer hij als deelnemer dit circuitje uitvoert.

Een ander belang voor de leerling is dat deze zich kan profileren, ook als hij niet zo goed is in sport.

Door het uitvoeren van regelende taken kunnen leerlingen voorts een beter inzicht in de samenleving krijgen; ze kunnen hun wereld(beeld) vergroten en kennismaken met andere maatschappelijke aspecten. Het organiseren van een evenement in een achterstandswijk in een grote stad bijvoorbeeld geeft de leerlingen inzicht in problemen die in zo'n buurt kunnen ontstaan. Ook kunnen ze hun voordeel doen met het omgaan met allochtone kinderen.

Tenslotte leert een leerling door de evaluatie van de activiteit en de reflectie op zijn rol in de uitvoering van de activiteit ook iets over zichzelf.

Veldonderzoek bij zes scholen

Er zijn vele mogelijkheden om leerlingen regelende taken te laten ervaren op school. In het project zijn zes activiteiten beschreven, die worden uitgevoerd op zes verschillende scholen binnen het VO en BVE-veld:

- *Sportklas* (OSG Echnaton te Almere)

De leerlingen in het eerste jaar van de sportklas krijgen per week drie uren extra LO.

- *Het examenvak LO-2* (St. Michael College te Zaandam)

De VWO-4 leerlingen die het examenvak LO-2 hebben gekozen moeten voldoen aan de leerdoelen van bewegen en regelen. Hiervoor hebben ze een project uitgevoerd bij buurtwerk De Pijp in Amsterdam.

- *Bewegen en regelen in vwo-5* (OSG Northgo te Noordwijk)

Leerlingen van VWO-5 moeten één regelende taak vervullen. Ze kunnen daarbij kiezen uit coachen, het organiseren van een toernooi of instructie geven. De uitvoering van de taken is zowel binnen als buiten de reguliere les LO.

- *Schoolsportcommissie* (Het Vlietland college te Leiden)

De schoolsportcommissie bestaat uit zeven leerlingen onder begeleiding van een docente. De keuze van activiteiten wordt bepaald door de commissie. Dit aanbod maakt deel uit van het totale aanbod van naschoolse sport.

- *Sportkadercursussen* (ROC De Friese Poort te Drachten)

Binnen het programma Bewegen, Welzijn en Gezondheid kunnen de leerlingen kiezen voor het volgen van een sportkadercursus bijvoorbeeld voor jeugd-basketbalbegeleider of scheidsrechter veldvoetbal.

- *Stage in de sportvereniging* Onderwijsgroep De Landstede te Zwolle:

Leerlingen die de opleiding voor Sociaal-Cultureel Werk volgen, lopen in het eerste jaar een dagdeel in de week stage bij groepen met sportieve of recreatieve activiteiten.

Resultaten van het veldonderzoek

Via leerlingenvragenlijsten, interviews met leerlingen en docenten is een aantal resultaten verkregen bij de zes scholen. Hieronder worden enkele resultaten beschreven.

Sportklas (OSG Echnaton in Almere)

Evaluatie door de docent:

Het werken met een sportklas kost veel tijd, maar levert wel wat op. Met name vallen de leeropbrengsten van de sportklas in de tweede klas op. Bovendien bestaat een klas uit leerlingen met dezelfde interesses (homogene groep), wat leidt tot meer leeropbrengsten en een veilig klimaat. De leerlingen zijn in één jaar tijd duidelijk sociaal vaardiger geworden. Aan het begin van een les bijvoorbeeld gaan de leerlingen met elkaar partijtjes doen, terwijl in een reguliere klas de leerlingen voor zichzelf gaan spelen of op de bank gaan zitten.

Evaluatie door de leerlingen:

Uit de leerlingenvragenlijsten van het veldonderzoek bleek dat de leerlingen van het Echnaton voornamelijk voor de sportklas gekozen hebben, omdat ze dan meer sport hebben. Op de vraag "Wat vind je leuk aan deze activiteit?" blijkt dat de motivatie vooral in de leuke activiteiten en de sporten zit. Uit de antwoorden op de vraag "Wat vind je niet leuk aan deze activiteit?" blijkt dat ze de theorie niet waarderen en ook een aantal activiteiten als niet leuk ervaren. Op de vraag "Wat heb je van regelende taken geleerd?" blijkt dat de leerlingen van het Echnaton vooral hun kennis verbeterd hebben bijvoorbeeld over hoe je moet lesgeven en hoe je bij tennis moet tellen. De begeleiding vanuit school binnen de activiteit vonden de leerlingen voldoende tot goed.

Tenslotte is aan de leerlingen de vraag gesteld: "Wat zou naar jouw idee aan de activiteit verbeterd kunnen worden?". De leerlingen van het Echnaton wilden vooral minder theorie en meer 'praktijk'.

Examenvak LO-2 (St. Michael College in Zaandam)

Evaluatie door de docent:

Als de docent terugkijkt op de activiteiten ervaart hij dit als zeer open onderwijs zonder een duidelijke structuur. Daar moet je als docent wel tegen kunnen. Met geduld en luisteren naar de leerlingen bereik je veel. Soms moet je eraan overgeven: "We zien wel hoe het gaat". De docent heeft ervoor gekozen het een en ander niet 'dicht te timmeren', waardoor de activiteit een soort keurslijf wordt. Daarbij is er altijd een spanningsveld tussen betuttelen en laten verzuipen. Bij het inspringen is een juiste timing belangrijk: niet te vroeg, maar ook niet te laat. De docent heeft geleerd de leerlingen niet te vrij te laten. Een bepaalde mate van controle is noodzakelijk. Ook een goede instructie vooraf en een heldere structuur zijn belangrijk. De docent weet nu beter dan voorheen wat hij van de leerlingen kan verwachten. Daarnaast is de evaluatie van een activiteit onmisbaar. Er blijken achteraf steeds punten van belang, zowel voor de leerlingen als voor de docent.

De docent ziet veel voordelen: het onderwijs bereikt hele andere doelstellingen dan voorheen. Een nadeel is dat er in de toekomst wellicht te weinig stageplekken zijn. Een ander nadeel is dat leerlingen docenttaken gaan overnemen, zoals op de brugklasdagen. Dit kan bedreigend zijn voor de positie van andere docenten. Het kan ook juist een voordeel zijn: er hoeven minder docenten mee als begeleider.

Evaluatie door de leerlingen:

Uit de leerlingenvragenlijsten van het veldonderzoek bleek dat de leerlingen voor deze activiteit gekozen hadden, omdat ze het leuk vonden om te werken met kinderen die afkomstig zijn uit verschillende culturen. Daarnaast blijkt de activiteit een aantal leerlingen aan te spreken, omdat 'het goed is voor later'. Ook vinden veel leerlingen het leuk om met kinderen om te gaan.

Op de vraag "Wat vind je leuk aan deze activiteit?" wisselen de antwoorden.

De leerlingen vinden het leuk dat je "Als het lukt complimenten krijgt" en dat "Je jezelf leert kennen". Daarnaast was het leuk "Dat je aan het resultaat ziet of je het goed hebt gedaan en dat het mogelijk is om door samenwerken 'zonder' docent toch een sportactiviteit neer te zetten".

Ook op de vraag "Wat vind je niet leuk aan deze activiteit?" kregen we veel verschillende antwoorden. De leerlingen vonden het niet leuk als ze het als groep niet eens kunnen worden: "Sommigen willen alles alleen regelen en de groep buitensluiten". Bovendien kost het de leerlingen veel tijd. Tenslotte kan het frustrerend zijn als kinderen niet serieus meedoen en de sfeer en het toernooi verpesten.

Op de vraag "Wat heb je van regelende taken geleerd door de activiteit?" blijkt dat er veel naar voren wordt gebracht wat met organiseren te maken heeft zoals: op tijd beginnen, alles netjes bijhouden, taken die je opgedragen krijgt ook uitvoeren en dat je je snel aan een andere situatie moet kunnen aanpassen.

De scores op de vraag naar 'de begeleiding vanuit school binnen de activiteit' waren over het algemeen 'voldoende' tot 'goed'. De leerlingen waardeerden het niet dat ze teveel zelf moesten regelen en oplossen, terwijl het juist positief gevonden werd dat je altijd vragen kon stellen als er iets niet goed ging. Een leerling vond de begeleiding uitstekend: "Je wordt op een bepaalde manier vrijgelaten; daar waar het nodig was, werd je geholpen".

Tenslotte is aan de leerlingen de vraag "Wat zou naar jouw idee aan de activiteit verbeterd kunnen worden?" gesteld.

De leerlingen gaven aan dat de samenwerking met de sportcommissie beter kon en dat ze een financiële vergoeding voor de reiskosten van de school op prijs zouden stellen.

Bewegen en regelen in vwo-5 (OSG Northgo in Noordwijk)

Evaluatie door de docent:

De leerlingen kunnen en willen veel. Dit wordt zowel door de docent als de leerlingen zelf ervaren. Potentieel moet een klas qua mogelijke activiteiten wel wat te bieden hebben. Cruciaal voor het programma zijn de gemaakte keuzes door de leerlingen: welke activiteiten, door wie welke rollen, samen met wie, wanneer en dergelijke?

Iedere leerling moet één regelende rol te vervullen. Afsluiten betekent dat de leerling voldoet aan de doelstellingen die horen bij de betreffende rol. Bij het eindoordeel (o, t, v, g, zg) worden bepaalde aspecten meegewogen, zoals de verslaggeving en het evaluerend eindgesprek met de docent en eventueel de groep. De leerlingen zijn daarbij best kritisch naar elkaar.

Evaluatie door de leerlingen:

Uit de antwoorden op de vraag "Waarom heb je voor deze activiteit gekozen?" blijkt dat de leerlingen zich vooral laten leiden door de inhoud van de activiteit of de regelende taak: "Scheidsen vind ik leuk", "Het is leuk om les te geven in mijn eigen sport aan m'n klasgenoten" of "Ik vond het een uitdaging om een belangrijke taak op mij te nemen". Anderen maakten een keuze op basis van praktische argumenten, zoals: "Ik heb gekozen voor coachen omdat ik weinig tijd heb om buiten de les veel voor te bereiden".

Op de vraag "Wat vind je leuk aan deze activiteit?" antwoorden de leerlingen vooral dat ze het leuk vinden dat ze zelf konden beslissen over de gymnastieklessen en dat er daardoor veel variatie in de lessen kwam.

Ook op de vraag "Wat vind je niet leuk aan deze activiteit?" kregen we veel verschillende antwoorden. Leerlingen van het Northgo vinden vooral lesgeven aan grote groepen niet leuk. Er zijn klachten over de kwaliteit van de lessen en toernooien: saai, slecht voorbereid en slecht georganiseerd door hun klasgenoten. Daarnaast vinden ze het niet leuk dat er voor de activiteit 'bewegen en regelen' huiswerk en verslagen moeten worden gemaakt: "Je moet nadenken voor gym, dit is nieuw".

Uit de antwoorden op de vraag "Wat heb je van regelende taken geleerd door de activiteit?" blijkt de voorbereiding en opbouw van een les vrijwel door alle leerlingen genoemd worden.

Daarnaast hebben veel leerlingen iets geleerd over het leidinggeven, zoals geduld hebben, orde houden, aandacht trekken. Een leerling voegde er aan toe: "Je leert de leiding van iets op je nemen, dat kan later van pas komen". De antwoorden op de vraag naar 'de begeleiding vanuit school binnen de activiteit' waren over het algemeen 'voldoende' tot 'goed'. Dat docenten ingrijpen als er iets niet goed ging en goede tips en informatie gaven, vonden de leerlingen goed. Dat: "De docenten je vrij in je keuze lieten" vonden de leerlingen goed. Verder vonden ze het belangrijk dat negatieve en positieve aspecten nabesproken werden.

Tenslotte is aan de leerlingen de vraag “Wat zou naar jouw idee aan de activiteit verbeterd kunnen worden?” gesteld. Een leerling zou het een verbetering vinden als de regelende taken over het hele schooljaar worden uitgespreid en dat iedereen meerdere taken zou krijgen.

Schoolsportcommissie (Het Vlietland College in Leiden)

Evaluatie door de docent:

Het werkt voor de docente enorm motiverend wanneer de leerlingen een activiteit zelf georganiseerd hebben en deze een succes wordt. Dit weegt op tegen het werk dat zij er aan heeft.

De leerlingen ontwikkelen zich enorm in de loop der jaren. In het begin komen ze nog giechelend binnen, na twee jaar geven ze volledig leiding bij een activiteit. Ze kunnen bijvoorbeeld wedstrijdschema's maken en deze ter plekke aanpassen bij het wegvallen van een team. Daarnaast ontstaat er een grotere betrokkenheid van deze leerlingen bij het wel en wee van de LO op school. Ook bij andere activiteiten tonen zij belangstelling of geven ze een helpende hand.

Evaluatie door de leerlingen:

Het antwoord van de leerlingen op de vraag “Waarom heb je voor deze activiteit gekozen?” was ‘omdat ik gevraagd ben’.

Als antwoord op de vraag “Wat vind je leuk aan deze activiteit?” werd aangegeven dat de gezelligheid heel erg belangrijk is. Daarnaast vonden ze het: “Leuk om iets te organiseren en natuurlijk nog leuker als de deelnemers het leuk vonden”. Op de vraag “Wat vind je niet leuk aan deze activiteit?” kregen we vooral klachten over het feit dat de activiteit erg ten koste gaat van de vrije tijd.

Op de vraag “Wat heb je van regelende taken geleerd door de activiteit?” gaf een leerling aan dat ze zelfverzekerder was geworden bij het fluiten van wedstrijden.

De vraag naar ‘de begeleiding vanuit school binnen de activiteit’ scoorde bij een leerling op dit punt uitstekend: “We krijgen goede begeleiding maar niet alles voor ons wordt gedaan; ons aandeel in het organiseren van alles is echt heel groot, maar we worden niet aan ons lot overgelaten”.

Tenslotte is aan de leerlingen de vraag “Wat zou naar jouw idee aan de activiteit verbeterd kunnen worden?” gesteld. De leerlingen antwoorden dat het beter zou zijn als je maximaal twee jaar achter elkaar in de commissie zou mogen zitten en dat er eigenlijk meer mensen in de sportcommissie zouden moeten.

Sportkadercursussen (programma Bewegen Welzijn en Gezondheid van het ROC De Friese Poort in Drachten)

Evaluatie door de docent:

Er zijn regelmatig contacten met verenigingen, gemeente, sportbonden en cursisten, waardoor er een redelijk beeld ontstaat van het effect van de cursusactiviteiten. Per jaar worden gemiddeld acht cursussen gegeven, met 200 deelnemers. Het aantal deelnemers dat kiest voor een kaderopleiding is groeiend. Het is verheugend om te zien dat de sportbonden contact houden met de cursisten en een beroep op hen doen. Veel leerlingen gaan aan de slag als vrijwilliger bij de bond waar ze een kadercursus hebben gevolgd. Er komen steeds nieuwe bonden die vragen of ze in het aanbod kunnen worden opgenomen.

Evaluatie door de leerlingen:

Uit de antwoorden op de vraag "Waarom heb je voor deze activiteit gekozen?" blijkt dat de beloning in de vorm van studiepunten of een certificaat een belangrijke drijfveer was. Bovendien sprak het een aantal leerlingen aan dat de sportkadercursussen gratis zijn. Gelukkig vonden de meesten de inhoud van de sportkadercursus leuk en interessant.

Op de vraag "Wat vind je leuk aan deze activiteit?" blijkt dat de leerlingen het leuk vonden om anderen wat te leren en om te werken met kinderen.

Ook op de vraag "Wat vind je niet leuk aan deze activiteit?" scoort vooral het aanvangstijdstip negatief. Verder stoorde het sommige leerlingen dat ze 'als kinderen' behandeld werden tijdens de cursus.

Op de vraag "Wat heb je van regelende taken geleerd door de activiteit?" antwoorden de leerlingen dat ze vooral aspecten van het leidinggeven en methodieken leerden.

Op de vraag "Wat zou naar jouw idee aan de activiteit verbeterd kunnen worden?" antwoorden de leerlingen dat de cursus op een ander tijdstip zou moeten worden gegeven.

Over de gevolgde cursus zijn de leerlingen behoorlijk tevreden. Uit een ander onderzoek blijkt dat 30 procent van de deelnemers regelmatig iets met de gevolgde cursus doet, dat 46 procent is van plan om er later iets mee te gaan doen en dat 19 procent niets doet met de cursus en ook niet van plan is er iets mee te gaan doen (Hoogenboom, 1999).

Stage in de sport of recreatie (Onderwijsgroep De Landstede tijdens het eerste jaar van de opleiding Sociaal Cultureel Werk)

Evaluatie door de docent:

Een stage in de sportvereniging is een waardevolle activiteit. De ervaringen van de leerlingen tijdens de stage kunnen op school worden gebruikt als referentiekader voor theorielessen. Het blijkt dat leerlingen ook na het aflopen van de stageverplichting bij de vereniging blijven, waardoor de werkzaamheden in de vorm van vrijwilligerswerk worden voortgezet.

De evaluatie van de stages vindt plaats tijdens de praktijkbegeleiding en via de verslagen van de leerlingen en de beoordeling door de verenigingsbegeleider. Het reflecteren op eigen handelen is heel belangrijk voor leerlingen en helpt hen bij het leiding geven.

Voor de toekomst geldt dat de school meer aandacht zou moeten hebben voor de contacten met de verenigingsbegeleiders.

Evaluatie door de leerlingen:

Op de vraag "Waarom heb je voor deze activiteit gekozen?" antwoorden een aantal leerlingen dat ze dat deden omdat daar vrienden lid waren van de sportvereniging, omdat ze de sport zelf deden en omdat het in de buurt was. Uit de antwoorden op de vraag "Wat vind je leuk aan deze activiteit?" blijkt dat de leerlingen het leuk vinden 'om te zien dat wat je hebt voorbereid ook werkt'. Daarnaast vinden veel leerlingen het leuk om zelf invloed te hebben.

Ook op de vraag "Wat vind je niet leuk aan deze activiteit?" kregen we veel verschillende antwoorden. Een leerling vindt het niet leuk dat de activiteit veel initiatief en verantwoordelijkheid vraagt. Een aantal leerlingen vindt de uitvoering van de activiteiten wel leuk, maar het plannen, vergaderen of bedenken van de activiteit niet. Daarnaast vinden ze het niet leuk dat er sprake was van een wisseling van deelnemers of dat aan het einde van het seizoen de deelnemers weglopen. Op de vraag "Wat heb je van regelende taken geleerd door de activiteit?" antwoorden ze dat ze geleerd hebben dat een goede en tijdige voorbereiding en een goede planning en organisatie een beter resultaat geeft.

De antwoorden op de vraag naar 'de begeleiding vanuit school binnen de activiteit' waren over het algemeen 'voldoende' tot 'goed'. Acht leerlingen zijn echter erg ontevreden over de begeleiding. Het blijkt echter dat leerlingen tijdens de stage een begeleider van school verwachten en ook dat ze verwachten dat de begeleider van school contact heeft met de stagebegeleider. In de praktijk is dit niet haalbaar, mede doordat de leerlingen verspreid over het hele land wonen.

Tenslotte is aan de leerlingen de vraag "Wat zou naar jouw idee aan de activiteit verbeterd kunnen worden?" gesteld. De leerlingen antwoorden dat ze een betere accommodatie en meer materialen willen, maar vooral meer begeleiding en contact tussen de school en de stagebegeleider.

Adviezen aan docenten

Hoe kun je bevorderen dat leerlingen regelende taken leuk gaan vinden?. Het blijkt belangrijk dat de leerlingen succeservaringen krijgen, omdat het doen van regelende taken een imagoprobleem heeft. Blijkbaar is het doen van regelende taken niet per definitie aantrekkelijk voor leerlingen. Als leerlingen echter ervaring hebben met het doen van regelende taken blijken ze opeens veel positiever. De conclusie die hieruit getrokken kan worden is, dat een 'regelende taak' leuker wordt als je weet wat die inhoudt en als je zo'n taak al een keer hebt uitgevoerd. Voordat leerlingen dus van een regelende taak kunnen leren, moeten ze eerst positieve ervaringen opdoen.

Leuk?

Op basis van het ervaringsleren kan worden gesteld dat de volgende vier sleutelbegrippen van belang zijn bij het 'leuk' vinden van regelende taken:

- motivatie van de leerling
- ervaring van de leerling
- verantwoordelijkheid die de leerling krijgt
- begeleiding van de docent

Motivatie

Jongeren kunnen verschillende motieven hebben om regelende taken te gaan doen. Tot nu toe worden vooral leerlingen die zichzelf aanmelden bij regelende taken ingeschakeld. Uit de literatuur en uit de leerlingenvragenlijsten blijkt dat veel leerlingen bereid zijn om een regelende taak op zich te nemen als ze ervoor gevraagd worden.

Ervaring

De ervaring die een leerling heeft, is afhankelijk van zijn leeftijd en zijn eigen ervaring met de sport of activiteit. Als een leerling goed is in een bepaalde sport, zal hij mogelijk eerder bereid zijn om een partijtje te fluiten. De opdrachten die een docent geeft, moeten aansluiten bij de kennis, vaardigheden en motivatie van de leerling.

Het is belangrijk dat de leerlingen over voldoende voorkennis beschikken. Het bewegingsonderwijs blijft echter primair een praktijkvak. Dit sluit kennisaspecten niet uit maar deze kennis dient zoveel mogelijk het karakter van 'ervaringsleren' te hebben en in de bewegingssituatie te worden onderwezen. De leerlingen uit de sportklas vonden de theorielessen niet leuk. Een leerling van de basissportkadercursus vond de theorielessen niet leuk, omdat 'die veelste lang duurden en dan moest je anderhalf uur alleen maar luisteren en soms was dat best moeilijk'.

Verantwoordelijkheid

Leerlingen in de puberteit beschikken in toenemende mate over de bekwaamheid om over hun eigen situatie na te denken. De indruk is dat de inspraak- en medebeslissings-mogelijkheden binnen de LO nog beperkt zijn. Het geven van meer verantwoordelijkheid aan de leerlingen kan ertoe bijdragen dat leerlingen beter bij de les blijven.

Leerlingen krijgen in de gaten dat alles wat er in de les gebeurt ook hen aangaat. Uiteraard moet deze taak aangepast zijn aan de verantwoordelijkheden die de leerling aankan.

Als leerlingen regelende taken krijgen, is het belangrijk dat ze dit als een 'project' zien, waarbij ze een duidelijk resultaat kunnen en moeten behalen. Leerlingen moeten het idee hebben dat het behalen van goede resultaten belangrijk is; vrijheid mag niet leiden tot vrijblijvendheid. Een leerling weet dit treffend te verwoorden: "Soms gaat een hele les naar de klote, omdat er niet goed voorbereid is." Het is zaak om jongeren taken en verantwoordelijkheden toe te vertrouwen, die aansluiten op hun competentie- en ontwikkelingsniveau. Taken die zowel uitdagend als haalbaar zijn, bieden jongeren de mogelijkheid zich verder te ontplooiën.

Begeleiding van de docent

Tenslotte is de begeleiding van de docent een cruciale factor. Leerlingen van de schoolsportcommissie gaven in het interview aan dat een enthousiaste docent heel belangrijk is. Ze vertelden dat de docent graag wilde dat het goed ging, dat ze zelf ook ideeën had en bij de vergaderingen aanwezig was. Voor vragen kan je altijd bij de docent terecht.

Uit de vragenlijsten kwamen opmerkingen naar voren als: "Goede begeleiding van de docenten: ze lieten je vrij in je keuze en hielpen als je er niet uitkwam." De docent moet steeds een inschatting maken van de aanwezige competenties, voordat hij kan bepalen in welke mate de leerling kan worden ingezet voor regelende taken. Het is de kunst om de leerlingen door middel van activiteiten die in hun eigen interessesfeer liggen, te stimuleren tot het verrichten van regelende taken.

Juist door taken en verantwoordelijkheden aan leerlingen af te staan, ontstaat er meer betrokkenheid. Deze betrokkenheid is essentieel om een goed resultaat te verkrijgen. Het is belangrijk dat de docent bij de evaluatie van een door de leerling verrichte regelende taak met name het proces en de verantwoordelijkheid bespreekt; dat is belangrijker dan de inhoud van de taak. De docent krijgt meer de rol van coach of begeleider. Begeleiding van leerlingen moet in dit verband worden gedefinieerd als het bieden van hulp en ondersteuning bij het leer- en ontwikkelingsproces van een leerling, waarbij de zelfstandigheid van de leerling zoveel mogelijk worden gestimuleerd.

De manier van begeleiding is afhankelijk van de motivatie en ervaring van de leerling. De belangrijkste taak van een coach is het mobiliseren van de energie van de leerlingen om zich optimaal in te zetten voor het bereiken van leerdoelen. Hiervoor is het nodig om een evenwicht te vinden tussen sturing van bovenaf en zelfsturing.

Eerste vijf jaar basisvorming

Uit de evaluatie van de lichamelijke opvoeding in de basisvorming blijkt dat de nieuwe, toegevoegde kerndoelen nog te weinig aandacht krijgen. Het 'leren regelen' is een item dat veelal onderbelicht blijft. Leerlingen krijgen vaak pas leidinggevende rollen toegeschoven, wanneer dat goed uitkomt. Als er sprake is van vrijwillige uitvoering van regelende taken melden zich vooral jongeren aan, die hier al meer ervaring mee hebben.

De bekwaamheid van docenten met betrekking tot het aanbieden van leerstof op het gebied van regelende taken is vaak nog in ontwikkeling. Door te experimenteren met deze leerstof kunnen de docenten de vereiste deskundigheid verwerven. Op dit moment kunnen docenten nog slechts beperkt teruggrijpen op leerplannen en lesmateriaal voor dit vrij nieuwe doel van het bewegingsonderwijs. Om docenten te helpen bij het voorbereiden, uitvoeren en evalueren van activiteiten gericht op het ervaren van een regelende taak als coachen, scheidsrechter zijn of lesgeven, hebben we een aantal adviezen opgesteld.

Adviezen bij regelende taken

Motivatie van de leerlingen

Vraag leerlingen persoonlijk.

Op de vraag waarom leerlingen wel eens een regelende taak op een sportvereniging hebben uitgevoerd, antwoordt 72 procent: "Omdat het me gevraagd is".

Werk als dat mogelijk is in tweetallen of in groepen.

Belangrijk is wel dat de leerlingen 'elkaar liggen' en met elkaar kunnen samenwerken. Een heldere taakverdeling is hierbij van belang.

Zorg voor een goede sfeer en gezelligheid.

Zorg voor een goede, veilige sfeer, waarin leerlingen regelende taken aandurven. Een zorgvuldige manier van evalueren is hierbij van belang. Voor de leerlingen van de schoolsportcommissie bijvoorbeeld was de gezelligheid één van de doorslaggevende factoren, waardoor nadelen als elke vrijdagmiddag beschikbaar moeten zijn wegvielen.

Zorg voor enthousiaste deelnemers.

Deelnemers zijn belangrijk, de voorkeur van de leerlingen gaat uit naar leuke, kleine groepen. Dit maakt de kans op succeservaring groter. De leerlingen vonden de LO2-stage in De Pijp vooral leuk door de enthousiaste deelnemers.

Probeer door middel van reflectie te achterhalen wat de leerling geleerd heeft.

Daarnaast is het ook aardig om een leerling te laten bedenken wat hij in de toekomst met het geleerde kan (effectevaluatie). Enkele uitspraken van leerlingen: "Je hebt er later wat aan", "Je leert inspelen op nieuwe situaties, improviseren."

Zorg ervoor dat de activiteit leuk en uitdagend genoeg is om ook in de vrije tijd te doen.

Leerlingen ervaren het vaak als negatief als een activiteit verplicht ten koste gaat van de vrije tijd. Uit de leerlingenevaluaties gold dit voor de sportkadercursus in de avond, het coachen bij een toernooi in de vakantie en de extra tijd die de schoolsportcommissie kostte.

Geef inzicht in de motieven en belangen.

Geef aan wat het belang van de leerling is bij het leren van regelende taken. Bijvoorbeeld: nieuwe uitdagingen, meer betrokkenheid bij de les, zinvol en leuk, kan veel voldoening geven, meer zelfvertrouwen, van belang voor de toekomstige studie of voor het werk, meepraten en meebeslissen, inzicht vergroten in de verschillende gezondheidsaspecten die met sporten samenhangen, profileren ook als je niet zo goed bent in sport, beter inzicht in de samenleving, je leert ook iets over jezelf.

Geef duidelijke instructies over wat er van de leerling verwacht wordt.

Een duidelijke taakomschrijving is belangrijk om een zo goed mogelijk resultaat te behalen. Deze taakomschrijving vormt de basis voor de productevaluatie.

Op De Landstede bijvoorbeeld krijgen de leerlingen zodra ze op school komen een zogenaamde praktijkgids uitgereikt. Deze wordt met de mentor doorgenomen.

De leerlingen weten zo precies welke eisen de school stelt aan een stageplaats en vervolgens gaan ze op zoek naar een plaats waar ze terecht kunnen.

Op OSG Northgo had een aantal leerlingen zich slecht voorbereid. Hierdoor liepen hun lessen niet en dit werd door de andere klasgenoten niet gewaardeerd. Achteraf is dit, ook voor de lesgevers, vervelend.

Zorg voor achtergrondinformatie.

Zorg voor de nodige voorkennis, bijvoorbeeld over spelregels of toernooischema's. Het bewegingsonderwijs blijft echter primair een praktijkvak. De kennis moet zoveel mogelijk het karakter van 'ervaringsleren' te hebben en in de bewegingssituatie te worden onderwezen. Een leerling van de basissportkadercursus vond de theorielessen niet leuk, omdat 'die veel te lang duurden en dan moest je anderhalf uur alleen maar luisteren en soms was dat best moeilijk'.

Zorg voor praktische activiteiten met concrete resultaten.

Uitvoeren is leuk, maar voorbereiden wordt soms als vervelend ervaren.

Als leerlingen regelende taken krijgen, is het belangrijk dat het doen van regelende taken door de leerlingen als een 'project' gezien wordt, waarbij ze een duidelijk resultaat moeten behalen.

Leerlingen moeten wel het idee hebben dat het behalen van goede resultaten belangrijk is.

Vrijheid moet niet leiden tot vrijblijvendheid. Taken die zowel uitdagend als haalbaar zijn, bieden jongeren de mogelijkheid zich verder te ontplooien.

Beloon de leerlingen voor hun inzet.

Naast het tonen van waardering en het geven van complimenten worden door de leerlingen ook andere zaken op prijs gesteld, zoals certificaten, studiepunten of het jaarlijks uitje van de sportcommissie.

Zorg voor een onkosten- en reiskosten vergoeding.

Op het St. Michael zou bijvoorbeeld het buskaartje van de school naar Amsterdam vergoed kunnen worden.

Ervaring van leerlingen

Zorg ervoor dat de regelende taken aansluiten bij de beginsituatie.

Verzamel gegevens over leeftijd, geslacht, voorkennis, sportervaring, schooltype en leerstijl van de leerling in een leerlingdossier. Als een leerling goed is in een bepaalde sport, zal hij mogelijk eerder bereid zijn om daarin instructie te geven.

De leerlingen van het Echnaton zijn bijvoorbeeld vooral doeners en geen denkers. Hoe meer theorie, hoe meer leerlingen 'afhaken'. Bij het vervullen van regelende rollen gaat het voornamelijk om de praktische uitvoering. De leerlingen bereiden zich verschillend voor. De ene leerling maakt er veel werk van, de andere leerling niet.

Over het algemeen blijkt dat de leerlingen niet direct het nut zien van een goede voorbereiding.

Pas bij de uitvoering (achteraf dus) krijgt een goede voorbereiding meer betekenis.

Zorg voor een opbouw vanaf de brugklas.

Zorg voor een opbouw van eenvoudige naar complexe regelende taken. Op het Northgo bijvoorbeeld is de volgende opbouw gemaakt: Voorbereiden en geven van warming-up (brugklas), Mijn sport en sportvereniging (klas 2), Zelf beter leren volleyballen (klas VWO-4),

Zelf beter leren basketballen, keuze uit verschillende verschijningsvormen van turnen en het volgen van een eigen turnplan, verbeteren van de eigen duurconditie, met verzorgen van eigen trainingsdeel tijdens de les, plannen en uitvoeren van eigen trainingen in zelfstudietijd (begin VWO-5).

Zorg voor keuzemogelijkheden.

Zorg ervoor dat de taken zoveel mogelijk aansluiten bij de interesses en competenties van de leerling. Op het Northgo bijvoorbeeld konden de leerlingen kiezen uit vier verschillende rollen: scheidsrechter, coach, toernooi-organisator of instructeur.

Daarnaast zou er een keuze moeten zijn in het tijdstip van het uitvoeren van de regelende taak, bijvoorbeeld binnen de les LO, vakoverschrijdend, als naschoolse activiteit of als buitenschoolse activiteit.

Verantwoordelijkheid van de leerlingen

Neem leerlingen serieus.

Doe iets met de ideeën van leerlingen. De sportcommissie bijvoorbeeld mocht een programma naar eigen inzicht opstellen.

Geef de verantwoordelijkheid uit handen.

De sportcommissie beheert ze zelf de begroting. Bouw het op via informeren, opdrachten geven, consulteren, meebeslissen en initiatief nemen.

Begeleiding van de docent

Zorg voor een duidelijk aanspreekpunt.

Het is belangrijk om te vermelden wanneer en bij wie de leerlingen terecht kunnen met vragen. De leerlingen van de schoolsportcommissie en van het St. Michael college kunnen bijvoorbeeld altijd terecht bij de docent LO

Kies voor de begeleidingsstijl die past bij het niveau van de leerling.

De docent moet optreden als begeleider: hij bewaart het evenwicht tussen 'betutteling' (directieve begeleidingsstijl) en 'verzuipen' (niet directieve begeleidingsstijl).

De docent inspireert en maakt leerlingen enthousiast.

De docent heeft een uitdagende en prikkelende rol, die de leerlingen motiveert. In de sportcultuur op Echnaton en het Vlietland College is het 'cool' om in een commissie te zitten.

Zorg voor tijd en aandacht voor reflectie op en evaluatie van de activiteit.

Dit betekent dat het aspect 'bewegen' mogelijk tijdelijk iets op de achtergrond komt. Uit de vragenlijsten blijkt dat leerlingen dit soms als een negatief punt waarderen. Een leerling schrijft: "Je moet nadenken voor gym, dat is nieuw." Een andere leerling geeft aan dat het 'teveel papierwerk' is. Daarentegen werkten de leerlingen op het St. Michael met verve aan hun examendossier. De leerlingen op het Northgo waarderen het ten zeerste wanneer zij achteraf persoonlijke feedback krijgen.

Literatuurlijst

Beenen, J. en H. Stegeman (1994). Waarom onderwijs in bewegen? Over het legitimeren van de lichamelijke opvoeding. Jan Luiting Fonds, Zeist.

Belt, T. v.d. en K. Timmerman (1998). Vrijwilligerswerk. Beleid en begeleiding. Uitgeverij H. Nelissen / Baarn.

Boendermaker, L. (1999) Justitiële behandelinrichtingen voor jongeren. Populatie en werkwijze. Garant, Leuven / Apeldoorn.

Boetes, B., D. Nieuwenhuys en K. Schuitema (1997). Spel & Sport. Leerboek voor sociaal-pedagogisch werk, sociaal-cultureel werk en activiteitenbegeleiding. Uitgeverij Intro, Baarn.

Brouwer e.a. (1996) 'Meisjes en jongens' en 'sportoriëntatie'. Twee niet-domein gebonden thema s. Instituut voor Leerplanontwikkeling, Enschede. Uitgeverij Bekadidact, Baarn / Utrecht.

Bulletin BVE in beweging (1998). SLO/Educaplan, nr 1.

Duijvestijn, P. (1999). Jeugdparticipatie in de sportvereniging. Assist.

Faber, K. (1989). Bewegingsonderwijs op maat. Over de fundering van het bewegingsonderwijs in de eerste fase van het voortgezet onderwijs. Uitgeverij Bekadidact, Baarn.

Faber, K, C. Mooij, J. Oosterlee (1998a). Lichamelijke opvoeding, voorlichtingsbrochure havo/vwo. Actuele stand van zaken invoering tweede fase. Instituut voor Leerplanontwikkeling, Enschede.

Faber e.a. (1998b). Jeugd in Beweging, Project Inhoudelijk Fundament. Tussenrapportage. SLO/Educaplan. Enschede.

Folder: Vrijwilligerswerk, dat je daar nooit aan gedacht hebt.

Gaskin, K. (1998). Vanishing volunteers: are young people losing interest in volunteering? Voluntary Action, vol 1,1.

Haak, E.M. en W. Roijackers (1996). Praktijkopleider. Intechnum, Woerden.

Hoogenboom, I. (1999). Let's make sports better! Bewegingsonderwijs binnen het MBO afgestemd op de wensen van de student?!

Hoogendam, A.C.J. en L.C.P.M. Meijs (1998). Vrijwilligers in de sportvereniging: organiseren van betrokkenheid. NOV Publicaties, Utrecht.

Hoogeveen, P. en J. Winkels (1992). Het didactisch werkvormenboek. Dekker & van de Vegt, Assen.

Houben, J. (1986) Voorwaarden voor activiteiten in het sociaal-cultureel en educatief werk. NIVON, Amsterdam.

Kamphorst J.C. en M.G. Tuinenga (1995). De tweede fase in beweging. De lichamelijke opvoeding in de laatste leerjaren van het voortgezet onderwijs nader onderzocht. Hanzehogeschool, Hogeschool van Groningen Faculteit Gamma, Groningen.

Klein Lankhorst, G. (1999). Allround. Lichamelijke opvoeding voor de basisvorming. Wolters-Noordhoff Groningen.

Massink, M en H. Stegeman (1998). Bewegen en regelen: hoe krijg ik ze in beweging? Edu actief b.v., Meppel.

Mooij, C e.a. (1998). Sportoriëntatie en -keuze. Brochure met antwoorden op veel gestelde vragen over sportoriëntatie en –keuzeprogramma's in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. SLO, Enschede.

NOC-NSF (1996). Sporters in cijfers. Arnhem.

Ruijter, J. de (1997). De docent als coach. Uitgeverij Nelissen BV. Baarn.

Rijnen, J.A.M. en E.T. Schreuder (1997). Geef ze de ruimte, kinderparticipatie in de buitenschoolse opvang. NIZW uitgeverij, Utrecht.

Stegeman, H. en K. Faber (1998). Onderwijs in bewegen. Basisthema's in de lichamelijke opvoeding. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten / Diegem.